

the situations of absence of majority government. This is particularly noteworthy in view of the fact that, accordingly to the European practice, minority governments are not uniform and monolithic structures. They differ in their composition, dimension, ideology, reasons of their formation and characteristics of their responsibility and so on. That is why different types of minority governments in the European parliamentary democracies are able to produce various political, legal and socio-economic effects, can be determined with different formative and functional parameters and therefore can be divergent in their stability and effectiveness.

Thereby, the research is dedicated to analyzing the party- and coalition-based reasons and backgrounds of minority governments' formation in the European parliamentary democracies. The author found that party and coalition theory conditionality of minority governments is quite versatile and multifaceted in parliamentary democracies, but it is mostly defined with the problems of parties' rational choice of the scenarios of minority governments. This is very important in the context that minority governments in the European parliamentary democracies are traditionally studied on the basis of three key perspectives: traditional comparative analysis of governments and governmental institutions (institution-based analysis of minority governments), deductive theory of coalitions (including minority government theory, based on game assumptions) and comparative analysis of parties and party systems (including theory of minority governments, based on polarization and fractionalization of party systems).

Keywords: *government, minority government, party, party system, coalition, reasons and background of minority governments' formation, parliamentary democracy, Europe.*

УДК 1(091)

Попов В. Ю.,

доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(Вінниця, Україна), E-mail: popovmak@ukr.net

Попова О. В.,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та управління освітою
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(Вінниця, Україна), E-mail: popovaelena67@mail.ru

WELTANSCHAUUNG VS LEBENSWELT: ФІЛОСОФСЬКА СУПЕРЕЧКА ДІЛЬТЕЯ ТА ГУССЕРЛЯ

Анотація. *Автори здійснюють реконструкцію філософської дискусії В. Дільтея та Е. Гуссерля про сутність світогляду, з урахуванням їх методологічних підходів до розуміння природи раціональності. Встановлюється концептуальні розбіжності та спільні риси двох концептів «Weltanschauung» та «Lebenswelt», висунутих філософами, та їх намагання пов'язати людську суб'єктивність з її життєвим світом.*

Ключові слова: *Weltanschauung, Lebenswelt, світогляд, життєсвіт, філософія життя, феноменологія, типологія світоглядів, антипсихологізм.*

Усвідомлення того, що розвиток вітчизняної історико-філософської науки є неможливим без кардинального переосмислення традиційного категоріального апарату, залучення головних досягнень історії концептів західної філософії, порівняльно-перекладацької роботи з усталеними та новітніми філософськими поняттями, стало майже пріоритетним у другому десятиріччі ХХІ століття.

Свідченням цього є публікація чотирьох томів «Європейського словника філософій» у 2009–2016 роках. Вихід у світ цих книг стимулював подальший розвиток історико-філософської науки у нашій країні, звернув увагу на необхідність роботи (у тому числі й перекладацької) з первинними концептами західної метафізики. Одна зі статей другого тому цього словника написана французьким дослідником Паскалем Давідом, присвячена концепту «Weltanschauung-Світогляд», перекладена В. Єрмоленком [1, с. 347–348]. Але зрозуміло, що межі словникової статті та певна методологічна позиція автора не дозволили в повній мірі розкрити історію цього

концепту. Між тим, це слово на протязі більш як сторіччя, було джерелом натхнення й суперечок різних європейських шкіл та особистостей, або за виразом сучасного німецького філософа А. Мюллера було «Wort, das über einen Zeitraum von mehr als hundert Jahren die Geister in Schach hielt (Словом, яке протягом більш ніж ста років держало дух ігри)» [2, с. 5]. Однією з таких інтелектуальних суперечок була дискусія В. Дільтея та Е. Гуссерля на початку ХХ сторіччя, яка і є об'єктом нашої статті.

Метою статті є теоретична реконструкція аргументації В. Дільтея в суперечці з Е. Гуссерлем щодо розуміння світогляду як психологічного підґрунтя філософії та відповідної позиції його опонента.

Німецьке слово *Weltanschauung* (світогляд), створене Кантом у його «Критиці здатності до судження», активно використовується у філософському дискурсі з початку ХІХ сторіччя. Воно стає своєрідним «філософським брендом» німецького романтизму, використовується Ф. Шляйєрмахером, Ф. В. Й. Шеллінгом, Г. В. Ф. Гегелем, але до кінця ХІХ сторіччя залишалося скоріш філософською метафорою, ніж опрацьованою категорією.

Вирішальна роль у концептуалізації поняття «світогляд», яке стає центральним у філософському дискурсі, безумовно належить засновнику академічної «філософії життя» Вільгельму Дільтею. Він створює особливе «вчення про світогляд» та його типологію (*Weltanschauungstypologie*), на основі якого він сподівався поєднати факт розмаїття філософських систем з їх претензіями на всезагальність і, таким чином, виробити нове розуміння «сутності філософії». Це вчення з'являється на останньому етапі філософської творчості берлінського філософа, після певного розчарування в проекті створення «описової психології» (та нищівної критики останнього Еббінгаузом) та знаходить своє висвітлення в таких працях Дільтея як «*Das Wesen der Philosophie* (Сутність філософії)», 1907 та «*Die Typen der Weltanschauung und ihre Ausbildung in den metaphysischen Systemen* (Типи світогляду і виявлення їх у метафізичних системах)», 1911.

Втім, центральними поняттями концепції Дільтея, що викладена в його роботі «Сутність філософії», виступає не концепт світогляду, а поняття життя і світу. Світ оточує людину в якості певного «наочного цілого» і в процесі його взаємодії з людським життям виробляються особливого роду інтерпретації дійсності – світогляди, які прагнуть виявити «смісл і значення» цього світу. «Вся земля покрита, неначе строкатим сплетінням незліченних форм, життєбаченнями, художніми виразами світорозуміння, релігійно-визначеними догмами, філософськими формулами» [3, с. 49]. Поезію, релігію і філософію об'єднує деякий загальний предмет, точніше, загальне надзавдання – наблизити людство до розкриття «світової та життєвої загадки» [3, с. 55]. У процесі вирішення цього завдання відбувається становлення різних форм «життєбачень» і світобачень, при цьому, філософія (метафізика) представляє собою особливий тип світогляду, характерними рисами якого є прагнення до обґрунтованості, понятійності та загальнообов'язковості. На думку Дільтея, протягом всієї історії філософії неухильно проявляється одна й та сама тенденція – «охопити все існування в одне світоспоглядання» [3, с. 67]. Таким чином, філософія виявляється втіленням особливої функції, «закладеної в структурі суспільства і необхідної для вдосконалення життя» [3, с. 69].

Певної систематизації (у формі типології) дільтеєвське вчення про світогляд знаходить у статті «Типи світогляду і виявлення їх у метафізичних системах» у збірці «Світогляд, філософія та релігія» [4], яка з'явилася перед самою раптовою смертю мислителя (1911 р.) і в якому поряд з нею були опубліковані статті двадцяти філософів, теологів, природознавців, серед яких найближчі учні Дільтея та такі видатні мислителі як П. Наторп, Г. Зіммель та Е. Трьольч.

В цій своїй статті Вільгельм Дільтей пропонує свою концептуалізацію поняття *Weltanschauung* та протиставляє свій концепт світогляду неокантіанському сцієнтистському його розумінню. Він стверджує, що світогляд виникає лише на

підставі життєвого досвіду, осягнення життя. Зокрема він стверджує: «Світогляди не є витвором мислення. Вони не виникають у результаті лише однієї волі пізнання. Осягнення дійсності постає важливим моментом у їхньому утворенні, але тільки одним з моментів. Вони – результат зайнятої у житті позиції, життєвого досвіду всієї структури нашого психічного цілого» [5, с. 150]. Цю формулювання можна розглядати як «основне положення» (Hauptsatz) вчення Дільтея про світогляд.

Нескладно побачити, що витлумачене таким чином поняття світогляду повністю вписується в загальне концептуальне поле філософії життя. Власне кажучи, саме цьому напрямку ми завдячуємо ретельною розробкою і наполегливим просуванням ідеї щодо світоглядної сутності філософії.

Дільтей намагається осягнути й структуру світогляду як психологічного підґрунтя сприйняття дійсності, вольових зусиль та алгоритму життєвої поведінки: «Усі світогляди, коли намагаються вирішити загадки життя, виявляють зазвичай одну й ту саму будову. Вони становлять тоді одну струнку систему, в якій на основі однієї картини світу вирішуються питання про значення й сенс світу, і звідси виводиться ідеал – вище благо, основні принципи життя. Ця система визначається психічною закономірністю, згідно з якою концепція дійсності кладеться в основу поділу станів і речей на приємні й неприємні, ті, що викликають задоволення й невдоволення, гідні схвалення або осуду, а така оцінка життя постає у свою чергу основою, що визначає Нашу волю» [5, с. 152].

Таким чином, Дільтей вказує на потрібну структуру світогляду, який включає до себе пізнавальну, ціннісну та поведінкові системи, і визначає його життєве підґрунтя – життєвий досвід, що надає світогляду цілісності. Цей цілісний системний світогляд стає фундаментом в оцінці життя і розумінні світу. Саме завдяки наявності найвищого ідеалу в своїй структурі він стає потужною творчою та реформуючою силою в суспільстві. Між світоглядами різного ґатунку виникає суперечка. Але, за Дільтеєм, боротьба світоглядів між собою в жодному пункті не веде до остаточної перемоги одного з них. Відбір світоглядів здійснює сама Історія, але «великі» світогляди зберігають свою силу, недоведені й непорушні. Окремі ступені того чи іншого типу можуть бути спростовані, але їх коріння, життєва основа зберігаються, продовжують впливати на життя та викликати все нові й нові утворення.

Як відомо, Дільтей виокремлює три принципово відмінні типи світоглядів – релігійний, поетичний та метафізичний. Наука, на його погляд не може створити власного світогляду, оскільки «перебуває в найтіснішому зв'язку із практикою життя, оскільки вона підлегла закону поділу праці, тому кожний дослідник обмежує своє завдання певною сферою пізнання й навіть певним місцем у ній» [5, с. 156]. Він стверджує, що «тільки релігійний геній, поет і метафізик творять у тій сфері, яка звільняє від ярма суспільства, від обмеженості завдань, від рамок, що наперед визначають кожній історичній епосі межі досяжного. ...У цьому царстві волі створюються й розвиваються могутні й цінні світогляди» [5, с. 154].

Однак, ці світогляди є різними як за своєю структурою, своїм типом, так і за законами свого виникнення. Найприроднішим та найбільш психологічно глибинним Дільтей вважає релігійний світогляд, оскільки «джерелом релігійних світоглядів є споконвічна доля людини». Саме життєві переживання «народження, смерті, хвороби, сновидіння, божевілля, благодійного й злого втручання в людське життя демонічних сил» створюють психологічне підґрунтя релігійного світогляду. Вирішальним його компонентом стає осягнення вирішального впливу незримого. На підставі таких переживань «думка будує з релігійних ідей вчення про походження світу й людини, про душу та її батьківщину» [5, с. 157].

Творцями релігійних світоглядів є «релігійні генії» – містики, які замінюють «окремі розрізнені моменти відносин між людиною й вищими істотами внутрішнім злиттям із незримим». Саме цей «концентрований» релігійний досвід «утворює з релігійних ідей релігійні світогляди, сутність яких полягає в тому, що відношення

до незримого визначає собою розуміння дійсності, оцінку життя й практичні ідеали. Вони відображаються в образах і віровченнях; основою вони мають уклад життя. Вони розвиваються в молитві й у релігійному спогляданні (meditation)» [5, с. 158].

Дільтей вважав, що релігійні світогляди закладають основу для метафізичних, але ніколи цілком на них не перетворюються. Межею між релігійним та метафізичним спогляданням світу є «однобічність релігійного життє- і світорозуміння» та непорушність релігійного досвіду.

Джерелом «метафізичного світогляду» окрім релігії є мистецтво, особливо поезія. Дільтей вважає, що мистецтво є символічним відображенням світогляду. Особливе місце серед мистецтв, за Дільтеєм, займає поезія. Зокрема він пише: «Поезія виокремлюється із середовища інших мистецтв своїм особливим відношенням до світогляду... Звільняючи яку-небудь подію з-під влади минушого й перетворюючи його на безумовне вираження сутності життя, поезія рятує душу від тягара дійсності, значення якої вона разом з тим відкриває. Вона вгамовує таємну тугу людини, обмеженої долею або власним рішенням, тугу за тими життєвими можливостями, які виявилися їй недоступними. І відкриваючи для неї їх в образі фантазії, вона розширює її самосвідомість і обрив життєвого досвіду. Вона відкриває її погляду світ вищий і могутніший» [5, с. 156].

Дільтей бачить міць поетичного світогляду в тому, що він «виявляє безмежну силу бачити, оцінювати й творчо перетворювати життя. Подія стає символом, щоправда, не думки, а побаченого в житті співвідношення, схопленого поетом крізь призму свого життєвого досвіду». Геніальним поетам враження життя показують його у вічно в новому освітленні. Але їм непритаманне прагнення закріпити свій досвід в поняттях. Вважаючи поезію «посередником» між метафізикою та суспільством він вважає її безпосереднім підґрунтям для метафізики, яка раціоналізує «натуралістичні, героїчні й пантеїстичні світосприйняття», наявні в поезії.

Власне метафізичний світогляд розділяється Дільтеєм на три головних різновиди відповідно до основної ідеї, що розкриває відношення людини до життя: **натуралізм** (людина визначена природою), **ідеалізм свободи** (дух усвідомлює свою сутність, відмінну від усякої фізичної причинності) і **об'єктивний ідеалізм** (індивід піднімається до усвідомлення свого зв'язку з Божественною єдністю речей). Ця типологія генетично походить від вище розглянутої класифікації світоглядів, проведеної вчителем Дільтея Адольфом Тренделенбургом. Слідом за класифікацією Тренделенбурга в німецькій філософії з'явилася величезна кількість подібних потрібних типологій, які кожного разу встановлювали дві протилежні й одну компромісну позицію (яка зазвичай ототожнювалася з позицією автора типології). Можна згадати «трійці» «реалізм – суб'єктивний ідеалізм – “істинний об'єктивний ідеалізм”» Карла Прантла, «реалізм – ідеалізм – идеалреалізм» Фрідріха Ібервега та «матеріалізм-ідеалізм-критицизм» Юліуса Майера...

Характерне для всіх цих класифікацій поєднання описового історико-філософського підходу та визначення теоретичної цінності тієї чи іншої позиції Дільтей намагається усунути посиленням «об'єктивно-історичного» моменту у формулюванні типології. Він зовсім не робить ніякого синтезу точок зору в перспективі власної позиції, а, навпаки, констатує непримиренність представлених ними типів світогляду й «анархію філософських систем. «У безмежному хаосі простягається перед нами і позаду нас безліч філософських систем. Завжди, із самого свого виникнення, вони виключали і спростовували одна одну. І немає ніякої надії на вирішення суперечки між ними» [5, с. 160]. Надаючи переваги «об'єктивному ідеалізму», Дільтей вважає, що до цієї світоглядної позиції належить більшість метафізичних систем. Проте лише Історія може надати йому значущості та домінування в суспільній думці.

Втім, намагаючись об'єктивувати світогляд, надати йому всезагальної «життєстворюючої» значущості, Дільтеєві не вдалося уникнути психологізму

в його тлумаченні. Вчення Дільтея про світогляд з не піддається несуперечливій інтерпретації в контексті його вчення про «об'єктивацію життя». Визначаючи поняття «світогляд», він підкреслює його некогнитивний характер, вказує на потрібну структуру світогляду, яка включає до себе пізнавальну, ціннісну та поведінкові системи, і визначає його життєве підґрунтя – життєвий досвід, що надає світогляду цілісності. В його типології світоглядів відчувається сильний вплив «психологізму», оскільки тип філософських систем пов'язується, насамперед, з «життєвими настановами» їхніх авторів. Таким чином, світогляд, згідно Дільтею – це умонастрій, система ціннісних переконань та життєва позиція, яка встановлюється по відношенню до світу і до свого власного існування (екзистенції) в певних історичних умовах.

Найбільш ревним борцем проти психологізованої версії концепту світогляду В. Дільтея та «психологізму» у філософії взагалі був Едмунд Гуссерль. У своїй програмній роботі «Філософія як строга наука», яка з'явилася одночасно з «світоглядним маніфестом» Дільтея та його учнів та послідовників у 1911 році, Гуссерль, формулюючи завдання феноменології, критично ставиться до дільтеєвської філософії як філософії світоглядів (*Weltanschauungsphilosophie*). Засновник феноменології вважав, що Дільтей релятивізує філософські істини, оголошуючи світогляд кожної епохи метафізикою сучасності, що визначає початкові і кінцеві умови пізнання світу. Початком хвороби системної філософії, яка походить від Сократа і Платона та досягла вершини у вченні І. Канта, став постфіхтевський «романтичний поворот». Саме з романтичної філософії, впевнений він, вийшло вчення Р. В. Ф. Гегеля, якому адресуються критичні аргументи як головному винуватцю відходу філософії від принципів строгої науковості. Романтизм послабив волю філософії «до суворой системної науки». Гегель ж, завершуючи філософію романтизму, під виглядом розвитку «методу», здійснив підміну своєї діалектикою справжньої критики розуму. Він, більш ніж хто-небудь, сприяв утвердженню в науках про дух принципів і методів «раціоналізму XVIII століття», так як усунув «всяку абсолютну ідеальність і об'єктивність оцінки (*der Geltung*)» [6, с. 190]. Його вчення «про відносну істинність будь-якої філософії для свого часу» сприяло втраті «віри в абсолютну філософію взагалі» [6, с. 190–191]. Гегель, вважав засновник феноменології, затвердив презентизм в якості вихідного і кінцевого принципу історичного мислення. Він зробив це, підпорядкувавши історичну свідомість завданню ідеологічного обґрунтування «виключених прав» Сучасності.

Історицизм Дільтея Гуссерль ототожнює з розвитком трьох основних моментів вчення Гегеля: релятивізацією історичного мислення, презентизмом історичної свідомості та скептицизмом як панівним настроєм сучасної епохи. «Світоглядна філософія нового часу, – вважає Гуссерль, – є дітищем історичного скептицизму» [6, с. 227]. Зазвичай цей останній зупиняється у своєму скепсисі перед позитивними науками, яким він, будучи непослідовним, як і всякий скептицизм взагалі, приписує дійсну ціннісну значимість. Філософія світогляду передбачає, відповідно до цього, всі окремі науки як сховища об'єктивної істини; і оскільки вона бачить свою мету в тому, щоб у міру можливості задовольнити нашу потребу у завершальному пізнанні, вона розглядає всі окремі науки як свій фундамент.

Особливу увагу у своїй критиці дільтеєвської *Weltanschauungsphilosophie* автор «Філософії як строгої науки» приділяє аналізу самого поняття «світогляд». Зокрема він пише: «Особливо ж високі ціннісні форми позначаються старомодним словом мудрість (світо-мудрість, мирська і життєва мудрість), а здебільшого також улюбленим нині терміном: світо- та життєрозуміння або світогляд» [6, с. 229]. Гуссерль розуміє під світоглядом «цілком розвинену здатність розумно судити про навколишній світ, цінності, блага, дії та т. ін., іншими словами, здатність явно виправдати своє ставлення до навколишнього» [6, с. 229]. Але, в цьому випадку, вважає мислитель, «має повний сенс говорити не тільки про світогляд певного окремого індивідуума, а не світогляд часу» [6, с. 229]. Тобто Гуссерль, за-

перечуючи можливість будь якої типології світоглядів, наполягає на особистісному, індивідуальному та тимчасовому характері цього психологічного феномена. Як згодом напише Ж. Дерріда «З певними застереженнями можна сказати, що він (Гуссерль) визнає за світоглядом статус і сенс «тимчасової моралі» [7, с. 206].

Але, в цьому випадку, світогляд не може претендувати на загальнозначущість, не може бути підставою для науки взагалі й філософії як «строкої науки» зокрема. Він вважає, що «світогляд слід розглядати як *habitus* і створення окремої особистості, науку ж – як створення колективної праці поколінь дослідників». І далі: «Світогляди можуть сперечатися; тільки наука може вирішувати, і її рішення несе на собі печатку вічності» [6, с. 236].

Таким чином, Е. Гуссерль піддає нищівній критиці *Weltanschauungsphilosophie* Дільтея та його послідовників, вважаючи її «науковим напівфабрикатом або неясним і недиференцьованим змішанням світогляду і теоретичного пізнання» [6, с. 237]. Він стверджує, що вона не допомагає нам розгадати ні однієї з великих загадок дійсності, людини, світу і життя, не дає можливості рухати далі наукову філософію. Остання ж через подолання загального як для натуралізму, так і для історизму «забобону фактичності» збагатить «скарбницю вічних значимостей, яка повинна служити добробуту людства» [6, с. 238].

Треба зазначити, що пізніше в роботах 30-х років, зокрема у «Кризі європейських наук і трансцендентній феноменології», Гуссерль визнає несправедливість своєї критики і навіть буде вбачати близькість методологічної позиції Дільтея до своєї [8, с. 379]. Тим не менше, спочатку феноменологія розвивається ним в опозиції до філософських парадигм, що існували на той час у Німеччині (не тільки «філософії життя», але й неокантіанства та позитивізму), а поняття «життєсвіт» (*Lebenswelt*) вводиться в «Картезіанських медитаціях» як певна протилежність категорії «світогляд» (*Weltanschauung*). *Lebenswelt* – це, за Гуссерлем, «дійсний конкретний навколишній світ (*Umwelt*), якокомумиживемо, ґрунт і горизонт теоретичної та позатеоретичної практики» [8, с. 422]. Життєсвіт (*Lebenswelt*) складається із суми безпосередніх очевидностей, які задають форми орієнтації і людської поведінки. Такі очевидності виступають дофілософським, донауковим, первинним в логічному плані шаром будь-якої свідомості, будучи основою, умовою можливості свідомого прийняття індивідом теоретичних установок. Дані умови можливості збігаються з областю загальновідомих уявлень, які володіють характером «автоматичних» неусвідомлюваних регуляторів смислопокладання. Гуссерль відрізняє і протиставляє *Lebenswelt* як природне і первинне «*світобачення*», що виступає як результат самої «життєвості» свідомості, і дільтеєвсько-неокантіанський *Weltanschauung* як вторинний «світогляд», отриманий на підставі активного самоосмислення людиною свого буття. Цей *Weltanschauung* народжується у наслідок активних синтезів свідомості, як психологічне осмислення і тлумачення первинної даності «життєвого світу». Він тому завжди вже всередині *Lebenswelt*, завжди є вже результатом свідомих дій і установок, яких сам не рефлектує. Первісне протиставлення «життєвого світу» – «світогляду» пов'язане саме з задумом Гуссерля зрозуміти життя свідомості як раціональну діяльність, зрозуміти раціональну структуру природної установки.

Втім, у прижиттєво виданих працях Гуссерля поняття «життєсвіт» займає досить скромне місце. Ключовою категорією гуссерліанської феноменології воно стає лише в останньому незавершеному творі «Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія (*Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie*)», який був складеним його послідовниками на підставі його лекцій у Відні та Празі у 1935 році та написаних на їх основі текстів, що були вперше опубліковані в маловідомому журналі «*Philosophia*» (Белград, 1936). Наукової популярності він набув лише після посмертної публікації В. Бімелем його у шосто-му томі Гуссерліани.

В цьому творі Гуссерль, як відомо, ставить собі за мету знайти джерело кризи

європейської науки, симптоми якого він вбачає не в занепаді або деградації самого наукового прогресу, а у втраті людиною віри в цінність розуму і раціональності, у відриві науково-технічного прогресу від людини і людського світу. Витоки цієї кризи він вбачає у математизації природознавства Галілеєм та перенесення природознавчих методів у психологію та соціальні науки. Названа криза, на думку Гуссерля, може бути подолана лише поверненням європейської науки і культури в цілому до *Lebenswelt* – реально-безпосереднього світу людської життєдіяльності. Життєсвіт є безпосередньо даним людським світом, дорефлексивного даністю того ґрунту, на якій зростає сама наука. Саме наукове знання безпосередньо укорінене в набагато більш високому способі існування до наукової (навіть ненаукових) свідомості, є своєрідною «сумою очевидностей». Це сфера відомого всім «безпосередньо очевидного». *Lebenswelt* є невизначеною основою всіх наукових ідеалізацій, є повсякденним світом всякої суб'єктивності, є культурно-історичним світом, всі реалії цього світу співвіднесені з людиною, його практикою; він ніколи не «тематизується», не стає темою дослідження; це – історичний світ; він незрозумілий, але безпосередньо «відкритий для всіх» [9, с. 350].

В сучасній західній філософії у трактуванні концепту «*Lebenswelt*» склалися багаточисельні інтерпретації. Найбільш відома соціологічна інтерпретація «життєсвіту» як світу повсякденності, яка була дана засновником феноменологічної соціології А. Шюцем. Для нього «наш повсякденний світ з самого початку є інтерсуб'єктивний світ культури. Він є інтерсуб'єктивним, бо ми живемо в ньому як люди серед інших людей, пов'язані з ними загальним впливом і роботою, розуміємо інших і є для них об'єктом розуміння. І це світ культури, бо з самого початку життєвий світ є для нас універсумом позначень, тобто смисловою мережею, яку ми повинні проінтерпретувати, і світ смислових взаємозв'язків, які ми встановлюємо лише за допомогою нашої дії в цьому життєвому світі» [10, с. 194]. Інша – етична – інтерпретація запропонована Е. Левинасом, для якого життєсвіт – «це світ відносин віч-на-віч. це досвід безпосередніх, міжлюдських відносин «Я-Інший», існуючого до існуючого» [11, с. 27]. Існувала також ще одна інтерпретація «*Lebenswelt*» Гуссерля, яка з'єднувала феноменологічну традицію з марксистським поняттям «практика представлена в дослідженнях представників загребської групи «*Praxis*». В аналітичній традиції життєсвіт трактується як світ буденної, природної мови, що забезпечує комунікацію між людьми. Цікавою є думка сучасного російського дослідника С.В. Комарова, який стверджує, що Гуссерль «після відкриття тимчасових структур досвіду, пасивних і активних синтезів... ототожнює *Lebenswelt* і *Weltanschauung*» [12, с. 89]. Тобто концепт «життєсвіт» є оновленою феноменологічною версією, забрудненою «психологізмом» старого німецького концепту «світогляд».

Втім, поняття «*Lebenswelt*» в 20-ті–30-ті роки ХХ сторіччя було малопоширеним (в силу певних історичних обставин, що викликали штучну наукову ізоляцію Гуссерля) та й в подальшому майже не вийшло за межі цехової гуссерліанської феноменології та так і не змогло широко прижитися в популярному німецькому філософському лексиконі. «Психологізм» з його концептом «світогляд» у повоєнний час (після 1918 року) здобуває своєрідний реванш, найбільш яскраво проявився в роботах К. Ясперса та М. Шелера і отримав досить несподівану підтримку і офіційну легітимізацію в рамках досить радикальної політичної ідеології. Втім, існувала й спроба синтезу дільтейєвського «*Weltanschauung*» та гуссерлівського «*Lebenswelt*» в новоствореному Альбертом Швейцером концепті «*Lebensanschauung* (життєпогляд)», але це вже знаходиться за межами предмету нашого дослідження.

Підбиваючи підсумки нашої статті, зазначимо, що концепти «*Weltanschauung*» та «*Lebenswelt*» відбивають різні методологічні настанови щодо природи та сутності людської свідомості. Дільтей вважав, що розум має історико-культурне підґрунтя й світогляд, який є витвором волі до пізнання, становить психологічне тло на якому

виростають метафізичні системи. Відмова ж раннього Гуссерля від використання поняття «світогляд» полягає в його неісторичною трактуванні розуму, самої раціональності. Остання розглядається як певна позачасова ентелехія історичного процесу. Гуссерль протиставляє дільтеєвському концепту «Weltanschauung» свій «Lebenswelt» як природний та первинний «світогляд», що виступає як результат самої «життєвості» свідомості. Втім згодом, розробляючи концепцію «життєвого світу», він визнає певні здобутки дільтеєвської «філософії життя». Втім, остаточний синтез останньої з феноменологією відбувається в фундаментальній онтології учня Гуссерля М. Гайдегера, що становитиме предмет наших подальших розвідок.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Давід П. Weltanschauung. Світогляд, світобачення // Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. – Том другий. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 347–348.
2. Müller A. Weltanschauung – eine Herausforderung für Martin Heideggers Philosophiebegriff. Stuttgart: Kohlhammer, 2009. – 266 s.
3. Дильтей В. Сущность философии // Философия в систематическом изложении В. Дильтея, А. Рилья, В. Оствальда, В. Вундта, Г. Эббингауза, Р. Эйкена, Ф. Паульсена, В. Мюнха, Т. Липпса. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2006. – С. 13–82.
4. Weltanschauung, Philosophie und Religion. – Berlin: Reichl & Co. Verlag, 1911. – 484(2) s.
5. Дильтей В. Типи світогляду і виявлення їх у метафізичних системах // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НА Н України Л.В. Губерського. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2012. – С. 150–162.
6. Гуссерль Э. Философия как строгая наука // Гуссерль Э. Избранные работы / Сост. В. А. Куренной. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2005. – С. 185–191.
7. Деррида Ж. Письмо и различие. – С.-Пб.: Академический проект, 2000. – 498 с.
8. Гуссерль Э. Картезианские медитации // Гуссерль Э. Избранные работы / Сост. В. А. Куренной. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2005. – С. 377–437.
9. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. / Пер. с нем. Д. В. Складнева. – СПб.: Владимир Даль, 2004. – 400 с.
10. Шюц А. Феноменология и социальные науки // Шюц А. Избранное: Мир, светящийся смыслом. / Пер. с нем. и англ. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – С. 151–230.
11. Левинас Э. Теория интуиции в феноменологии Гуссерля // Левинас Э. Избранное: трудная свобода. М. «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – С. 7–162.
12. Комаров С. В. Lebenswelt als Weltanschauung (гуссерлианский проект рационального мировоззрения). // Ученые записки Гуманитарного факультета Пермского государственного технического университета. – Пермь, Изд-во Пермского государственного технического университета, 2005. – С. 88–104.

REFERENCES:

1. David P. Weltanschauung. Svitohliad, svitobachennia [Weltanschauung. Ideology and the world-view] // Yevropeyskyi slovnyk filosofii. Leksykon neperekladnosti. – Tom druhyi. – K.: Duh i litera, 2011. – S. 347–348.
2. Müller A. Weltanschauung – eine Herausforderung für Martin Heideggers Philosophiebegriff. Stuttgart: Kohlhammer, 2009. – 266 s.
3. Dil'tey V. Sushchnost' filosofii [Essence of philosophy] // Filosofiya v sistematicheskom izlozhenii V. Dil'teya, A. Rilya, V. Ostval'da, V. Vundta, G. Ebbingauza, R. Eykena, F. Paul'sena, V. Myunkha, T. Lippsa. – M.: Izdatel'skiy dom «Territoriya budushchego», 2006. – С. 13–82.
4. Weltanschauung, Philosophie und Religion. – Berlin: Reichl & Co. Verlag, 1911. – 484(2) s.
5. Diltei V. Typy svitohliadu i vyivlennia yikh u metafizychnykh systemakh [Types of worldview and their detection in the metaphysical systems] // Filosofii: khrestomatiia (vid vytyokiv do sohodennia): navch. posib. / za red. akad. NA N Ukrainy L.V. Huberskoho. – 2-he vyd., ster. – K.: Znannia, 2012. – С. 150–162.
6. Gusserl' E. Filosofiya kak strogaya nauka [Philosophy as rigorous science] // Gusserl' E. Izbrannye raboty / Sost. V. A. Kurennoy. – M.: Izdatel'skiy dom «Territoriya budushchego», 2005. – С. 185–191.
7. Derrida Zh. Pis'mo i razlichie [Writing and difference.]. – S.-Pb.: Akademicheskii proekt, 2000. – 498 с.

8. Gusserl' E. Kartezijskije meditatsii [Cartesian meditations] // Gusserl' E. Izbrannyye raboty. – M.: Izdatel'skiy dom «Territoriya budushchego», 2005. – С. 377–437.
9. Gusserl' E. Krizis evropeyskikh nauk i transtsendental'naya fenomenologiya. [The Crisis of European Sciences and transcendental phenomenology] / Per. s nem. D. V. Sklyadneva. – SPb.: Vladimir Dal', 2004. – 400 с.
10. Shyuts A. Fenomenologiya i sotsial'nye nauki [Phenomenology and the social Sciences] // Shyuts A. Izbrannoe: Mir, svetyashchiysya smyslom. / Per. s nem. i angl. – M.: «Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya» (ROSSPEN), 2004. – С. 151–230.
11. Levinas E. Teoriya intuitsii v fenomenologii Gusserlya [The Theory of intuition in Husserl's phenomenology] // Levinas E. Izbrannoe: trudnaya svoboda. M. «Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya» (ROSSPEN), 2004. – С. 7–162.
12. Komarov S. V. Lebenswelt als Weltanschauung (gusserlianskiy proekt ratsional'nogo mirovozzreniya). [Lebenswelt als Weltanschauung (husserliana project rational worldview).] // Uchenye zapiski Gumanitarnogo fakul'teta Permskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta. – Perm', Izd-vo Permskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta, 2005. – S. 88–104.

Попов В. Ю., доктор философских наук, профессор, профессор кафедры философии Донецкого национального университета имени Василия Стуса (Винница, Украина), E-mail: popovmak@ukr.net

Попова Е. В., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры педагогики и управления образованием Донецкого национального университета имени Василия Стуса (Винница, Украина), E-mail: popovaelena67@mail.ru

Weltanschauung vs Lebenswelt: философская дискуссия Дильтея и Гуссерля.

Аннотация. Авторы осуществляют реконструкцию философского спора В. Дильтея и Э. Гуссерля о сущности мировоззрения, с учетом их методологических подходов к пониманию природы рациональности. Устанавливаются концептуальные различия и общие черты двух концептов «Weltanschauung» и «Lebenswelt», выдвинутых философами, и их попытки связать человеческую субъективность с ее жизненным миром.

Ключевые слова: Weltanschauung, Lebenswelt, мировоззрение, жизненный мир, философия жизни, феноменология, типология мировоззрений, антипсихологизм.

Popov V. Y., doctor of philosophical Sciences, professor, professor at the of Department of philosophy of Vasyli' Stus Donetsk National University (Vinnitsa, Ukraine), E-mail: popovmak@ukr.net

Popova O. V., candidate of philosophical Sciences, docent, associate professor at the Department of pedagogy and education management of Vasyli' Stus Donetsk National University (Vinnitsa, Ukraine), E-mail: popovaelena67@mail.ru

Weltanschauung vs Lebenswelt: philosophical discussion Dilthey and Husserl.

Abstract. The authors of the article investigates the philosophical dispute W. Dilthey and E. usserl about the essence of the Weltanschauung (worldview), shown their methodological approaches to understanding the nature of rationality. The urgency of this aim is caused by the necessity to investigate the original concepts of Western metaphysics, including the concept Weltanschauung (worldview). The purpose of this article is theoretical reconstruction of the argument of W. Dilthey in a dispute with E. Husserl on the understanding of worldview as psychological basics of philosophy and corresponding position of his opponent. The main method of research is a comparative analysis. Wilhelm Dilthey is the father of the concept of Weltanschauung (worldview). He formulated a typology of worldviews in which he discerned three basic forms: naturalism, the idealism of freedom (subjective idealism), and objective idealism. Edmund Husserl introduced the concept of the Lebenswelt (lifeworld), which opposes of the concept «Weltanschauung» W. Dilthey's. These two concepts reflect different methodological attitudes regarding the nature and essence of human consciousness. Dilthey believed that the mind has the historical and cultural background. The failure of the early Husserl from using the concept of «worldview» is its non-historical interpretation of reason, of rationality itself. However subsequently by developing the concept of Lebenswelt, he recognizes certain achievements «philosophy of life» W. Dilthey's. The author concludes that the necessary of further research in this area.

Keywords: Weltanschauung, Lebenswelt, worldview, lifeworld, philosophy of life, phenomenology, typology of worldviews, anti-psychologism.